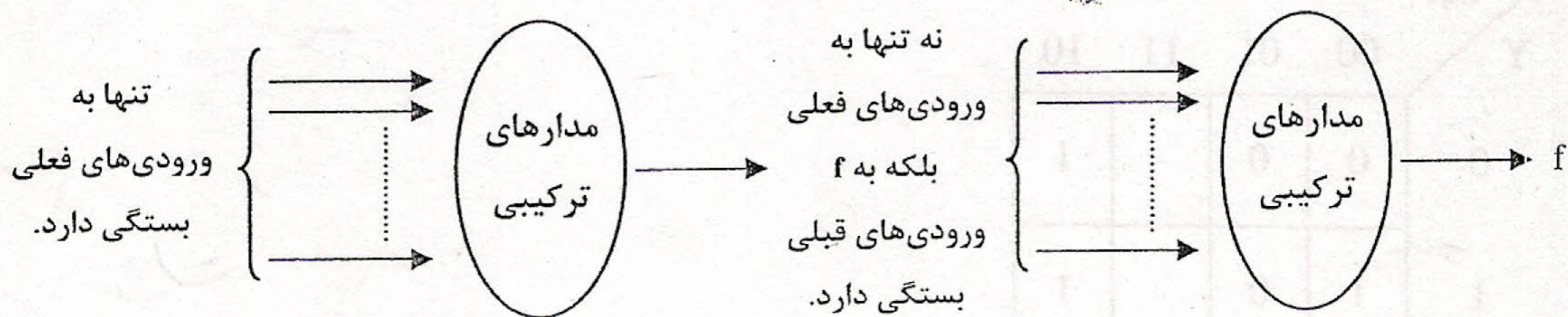

فصل سوم

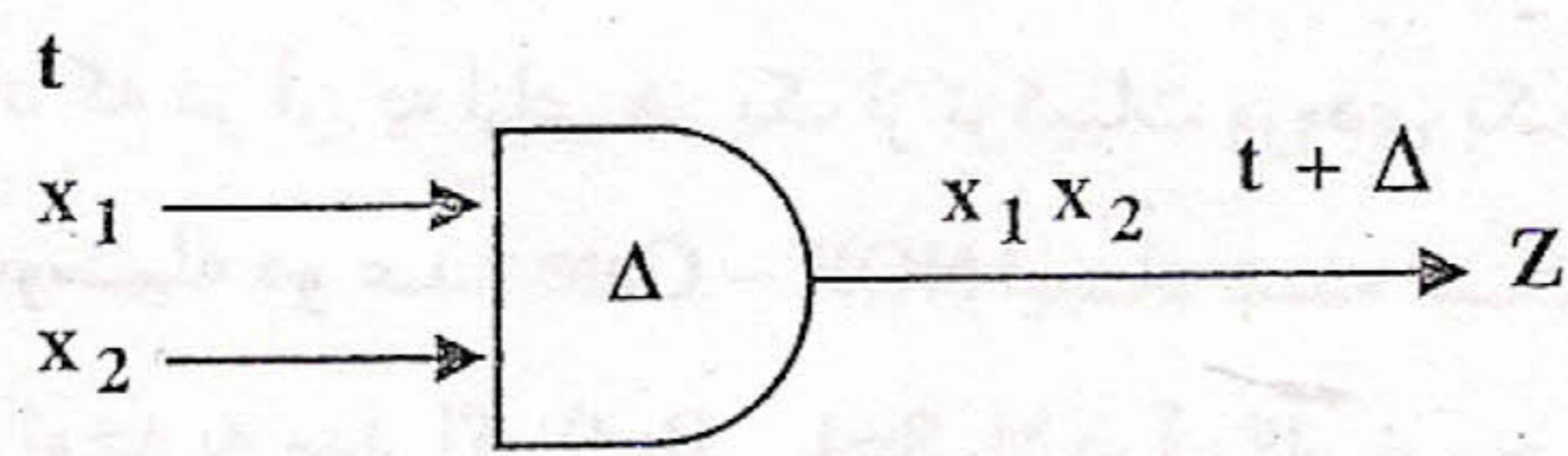
معرفی مؤلفه‌های مدارهای ترتیبی

مدارهای ترتیبی:

بر خلاف مدارهای ترکیبی در مدارهای ترتیبی خروجی نه تنها به ورودی‌های فعلی بلکه به ورودی‌های قبلی نیز بستگی دارد، بنابراین مدارهای ترتیبی می‌توانند اطلاعات را در خود ذخیره سازند یعنی دارای حافظه می‌باشند.

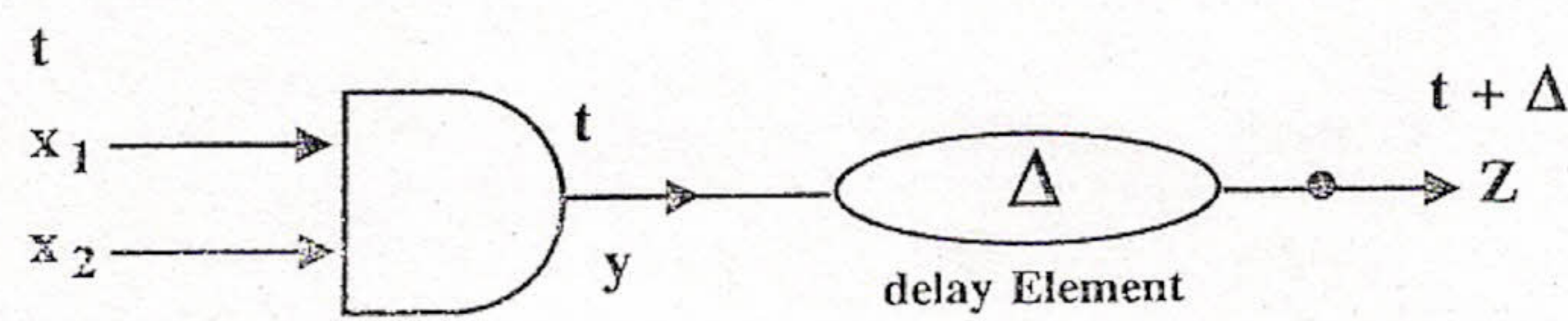

برای درک مفهوم حافظه رفتار یک AND - Gate را در نظر می‌گیریم.

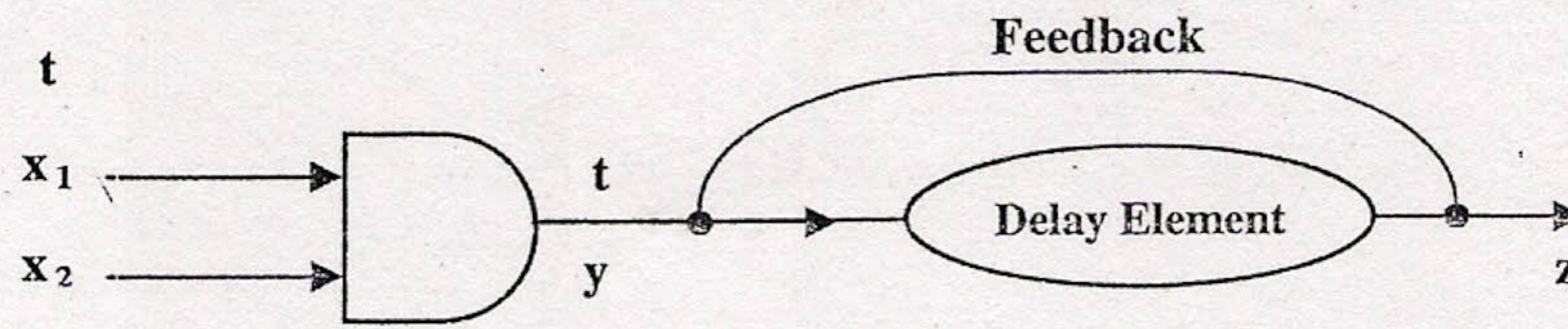

که در آن تاخیر Gate مساوی با Δ فرض شده است، بنابراین یک مدل انتزاعی ولی ایده‌آل برای AND-Gate را می‌توان به صورت زیر در نظر گرفت:

$$z(t + \Delta) = y(t) = x_1(t) \cdot x_2(t)$$

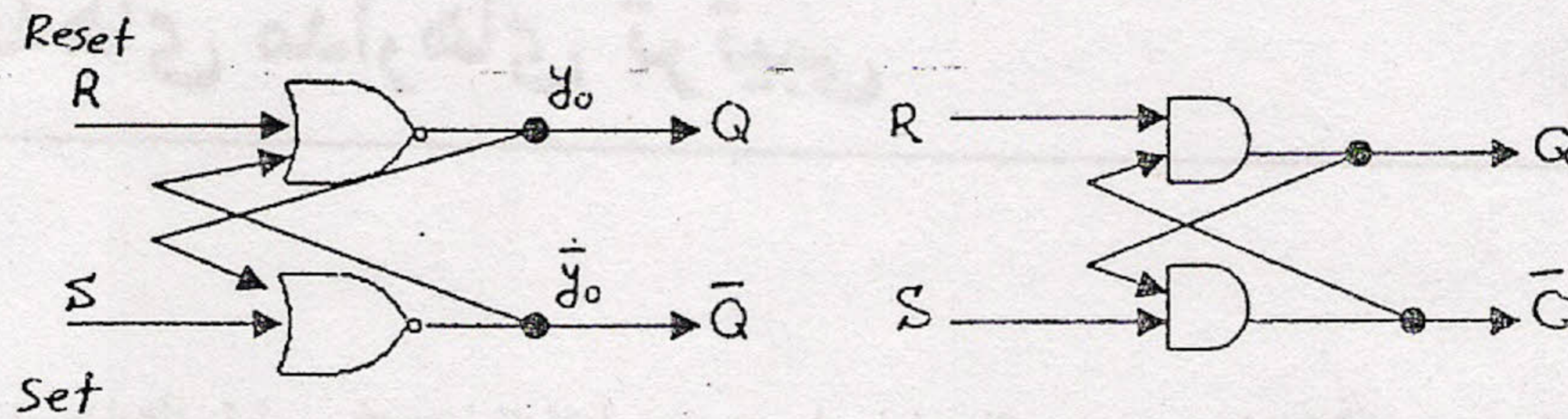

که با قطع منابع ورودی اطلاعات ذخیره شده در آن یعنی y پس از Δ و احد زمان از میان خواهد رفت در نتیجه Gate ها انباره موقتی هستند و برای تبدیل آن به یک انباره دائمی باید یک مسیر بازخوردی (feedback , cycle) از خروجی به ورودی آن داشته باشیم تا بتواند اطلاعات را به طور نامحدود از نظر زمانی در خود ذخیره کند.

فلیپ فلاپ غیر همگام: Asynchronous Flip Flop (Latch)

ساده ترین مدار را که بتواند اطلاعات تک بیتی را به طور نامحدود از نظر زمانی در خود ذخیره سازد، می توان با اتصال دو NAND یا دو NOR به صورت ضربدر زیر به دست آورد که آن را Latch یا فلیپ فلاپ غیر همگام گویند.

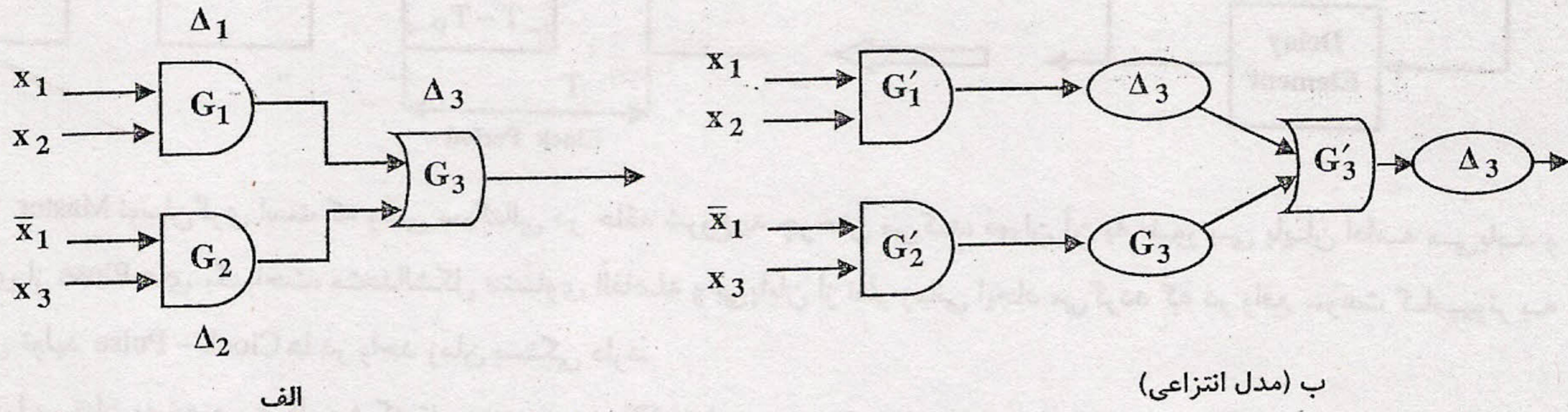
State Table:

Y \ SR	SR			
	00	01	11	10
0	0	0	-	1
1	1	0	-	1

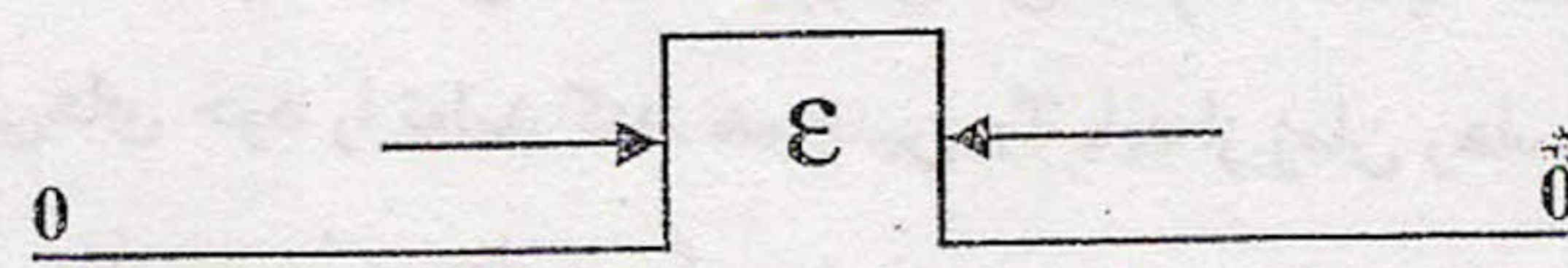
همان طور که رفتار مدارهای ترکیبی را می توان به وسیله جدول ارزش (Truth - Table) نشان داد، رفتار مدارهای ترتیبی را می توان به وسیله جدول حالات (State Table) نشان داد که در آن به ازای هر یک از ترکیبات ورودی یک ستون و به ازای هر یک از حالات درونی یک سطر وجود دارد. مدار Latch که به وسیله دو عدد NOR - Gate ایجاد شده است دارای دو ورودی محرک S , R و دو خروجی Q , \bar{Q} می باشد که مکمل یکدیگرند با توجه به مدار اگر $R=0$, $S=1$ باشد، آن گاه خروجی Q مساوی با یک خواهد بود که در این صورت گوییم مدار Set شده است و با قطع ورودی ها یعنی $R=0$, $S=0$ ، خروجی Q تغییر نخواهد یافت. اگر $R=1$, $S=0$ آن گاه خروجی Q مساوی صفر خواهد بود که گوییم مدار Reset شده است و دوباره با قطع منابع ورودی Latch خروجی مدار تغییر نخواهد یافت. ورودی های $R=1$ و $S=1$ ترکیبات ورودی ممنوعه خواهد بود، زیرا خروجی های مدار در نوسان خواهند بود و دو خروجی مکمل یکدیگر نخواهند بود.

تاخیرها و زمان سنج‌ها: (Delays and Clocks)

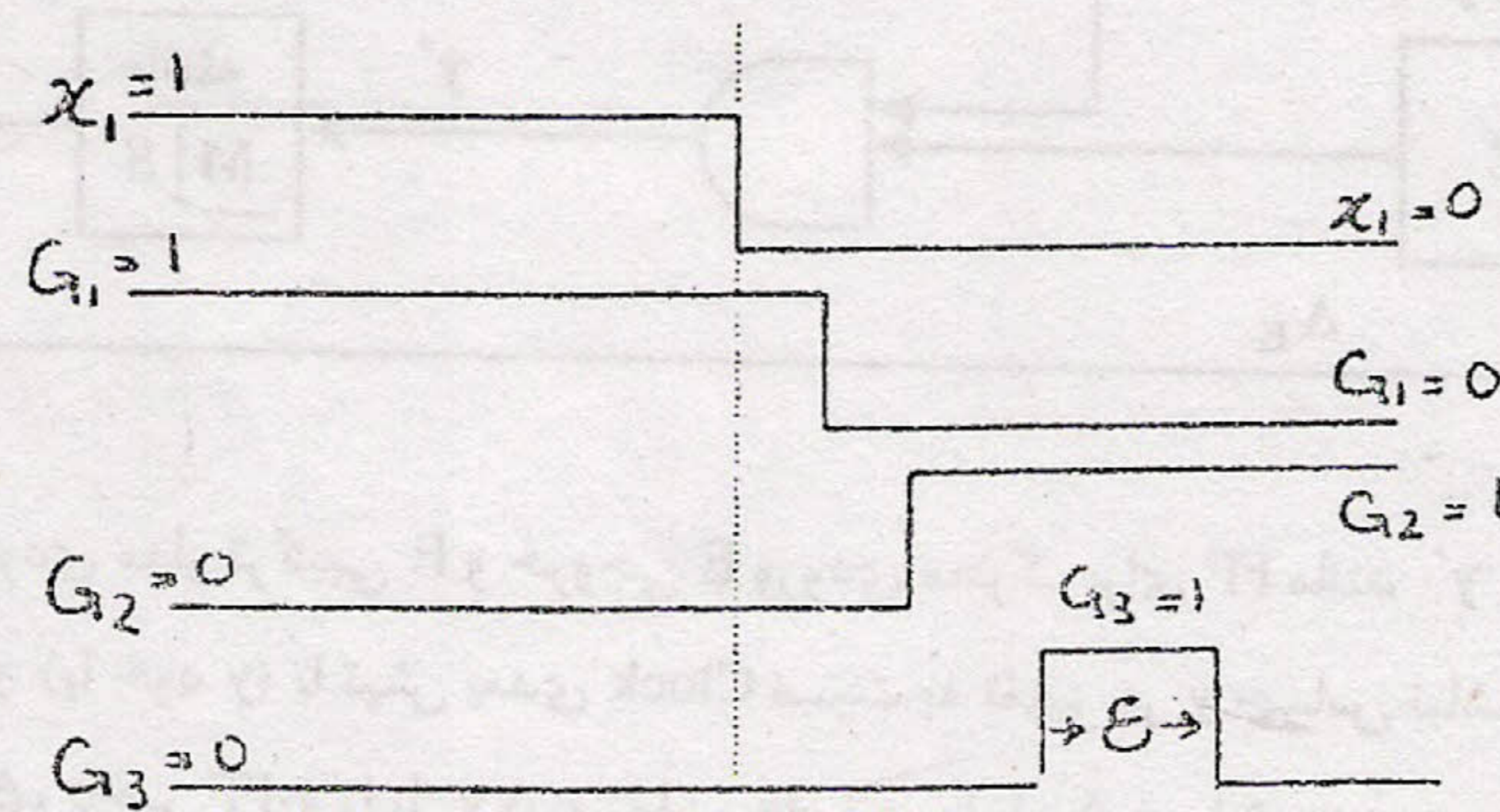
تاکنون از ناهماهنگ بودن تاخیر Gateها صرف نظر کرده‌ایم، هر چند این تاخیرها در رفتار مدارهای ترکیبی اثر منفی ندارند ولی پیامد آن در رفتار مدارهای ترتیبی می‌تواند کاملاً جدی باشد و در نتیجه باعث یک خطای دائمی شود. برای این منظور مدار زیر را در نظر می‌گیریم:

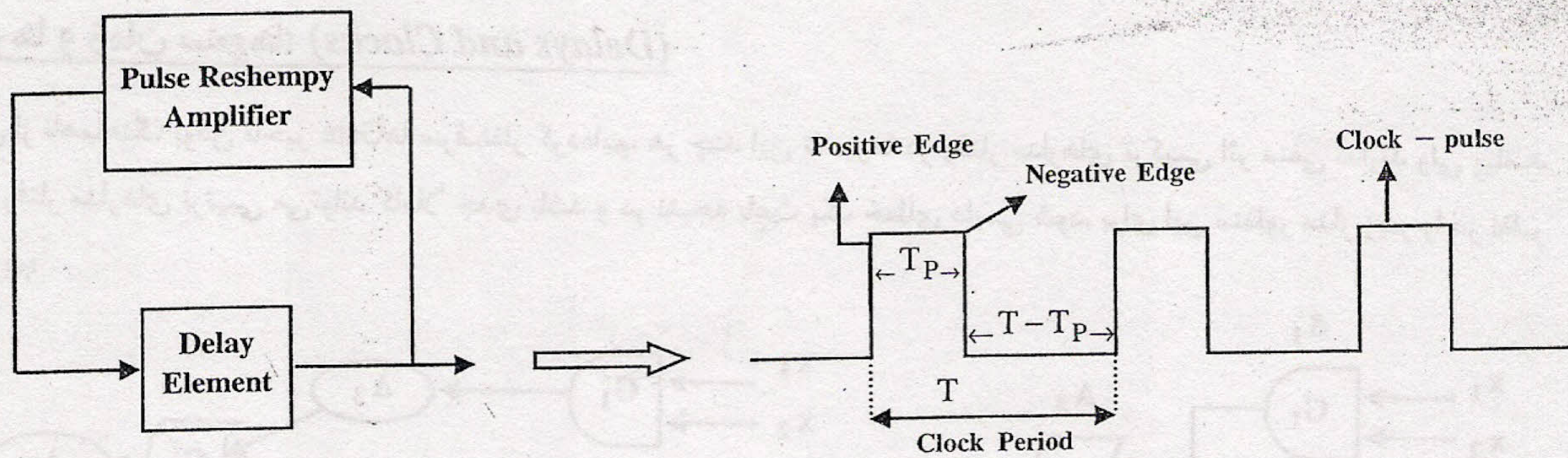
اگر تاخیر Gateهای G_1 ، G_2 و G_3 را به ترتیب Δ_1 ، Δ_2 و Δ_3 در نظر بگیریم، مدار «الف» را می‌توان به صورت انتزاعی «ب» نشان داد که در آن تاخیر $G'_i = 0$ می‌باشد. حال فرض کنید در لحظه t_0 ، $x_1 = x_2 = x_3 = 1$ ، و در لحظه $t_1 > t_0$ ورودی x_1 از یک به صفر تبدیل گردد، یعنی: $x_1 = 0, x_2 = 1, x_3 = 1$ چون $f(1,1,1) = f(0,1,1) = 0$ ، بنابراین انتظار داریم خروجی مدار هم‌چنان صفر باقی بماند. با تغییر در ورودی در لحظه t_1 خروجی G_1 باید از یک به صفر و خروجی G_2 باید از یک به صفر تغییر یابد. اگر $\Delta_1 < \Delta_2$ باشد، آن‌گاه تغییر در خروجی G_1 زودتر از تغییر در خروجی G_2 انجام خواهد گرفت و در نتیجه در فاصله کوتاهی مانند $\Delta_2 - \Delta_1 = \epsilon$ هر دو ورودی G_3 مساوی صفر و در نتیجه خروجی f یک تپش موقتی «۱» با مدت زمان ϵ خواهد داشت.

سیگنال‌های x_1 ، G_1 ، G_2 و G_3 در شکل زیر به صورت موجی نشان داده شده‌اند.

بنابراین به علت ناهماهنگ بودن تاخیر Gateها ممکن است در خروجی مدارهای ترکیبی خطای گذرا یا (Hazard, Transient Error) ایجاد گردد و اگر خروجی این مدار ترکیبی ورودی به یک Flip Flop باشد، تپش ۱ نادرست ممکن است FF را اشتباهاً به طور دائمی Set و یا Reset کند و در نتیجه یک خطای ثابت و دائمی ایجاد گردد. اما مدت زمانی که FF نسبت به تغییر در ورودی از خود واکنش نشان می‌دهد "Tigger Time" یا زمان رهاسازی نامیده می‌شود. بنابراین فاصله زمانی تپش ۱ باید بیش از زمان رهاسازی FF باشد تا بتواند باعث یک خطای دائمی گردد. این مشکل را می‌توان با استفاده از clock که مستقیماً به وسیله Master clock تولید می‌شود برطرف نمود.

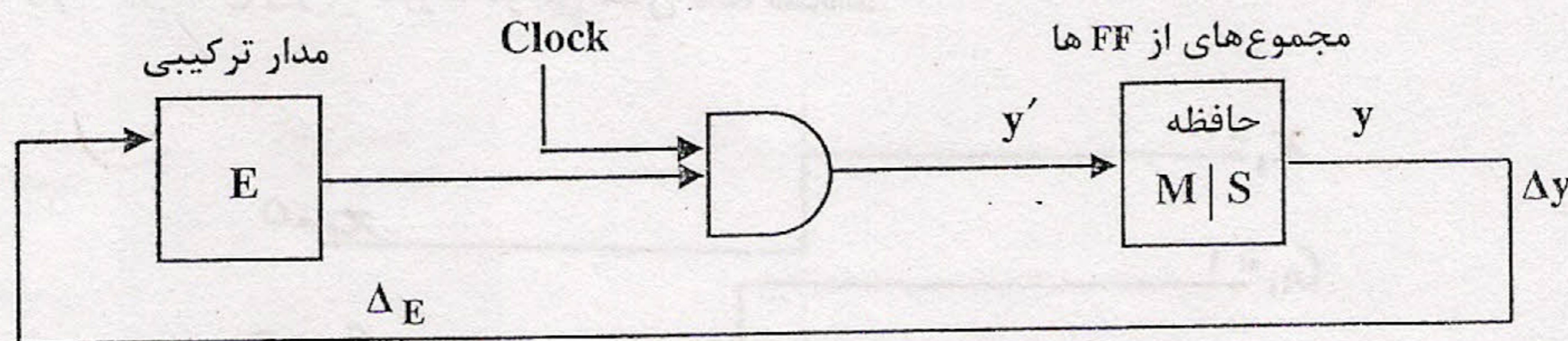
Master Clock نوسان‌گری است که وقتی سیگنالی در حلقه شروع به چرخش می‌کند، دوران آن به طور بی پایان ادامه می‌یابد و دنباله‌ای از Pulse های یکنواخت، متحدالشکل متساوی الفاصله و بی پایان از نظر زمانی ایجاد می‌گردد که در واقع سرعت کامپیوتر به فرکانس تولید Clock - Pulse ها در واحد زمان بستگی دارد.

Clock را می‌توان به نحوی به کار برد که تغییر در ورودی FF فقط در مدت $1 = \text{Clock}$ اتفاق بیفتد و در نتیجه وجود خطای گذرا در خروجی مدار ترکیبی در رفتار مدار ترتیبی اثر منفی نگذارد و خطای دائمی را تولید نکند.

مدار ترتیبی که در آن از Clock استفاده می‌شود "Synchronous Circuit" یا مدارهای ترتیبی همگام نامیده می‌شود، مانند کنترل کننده‌های چراغ‌های راهنمایی که بر سر تقاطع خیابان‌ها نصب شده‌اند.

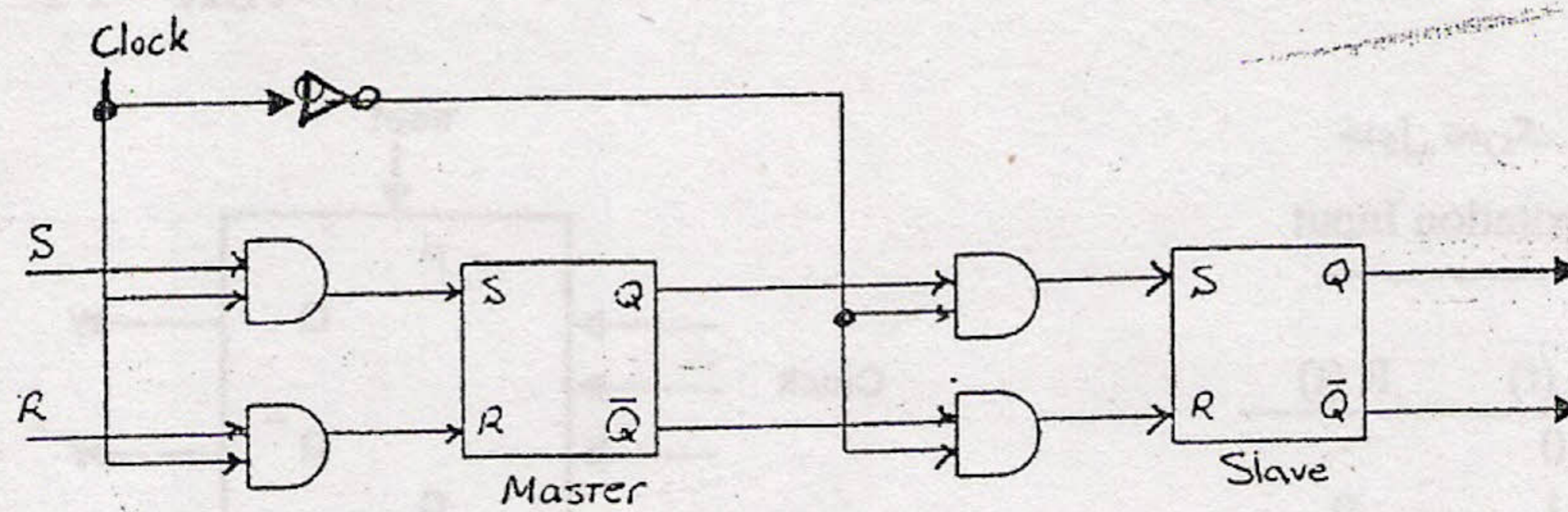
مدارهای ترتیبی که در آن از Clock استفاده نشود "Asynchronous Circuit" یا مدارهای ترتیبی غیر همگام نامیده می‌شود، مانند کنترل کننده آسانسور.

زمان‌های T_p و $T - T_p$ باید نسبت به تاخیر متناظر با gate و FFها تنظیم گردد تا مدار به‌طور صحیح کار کند، مخصوصاً مدت زمانی که $\text{Clock} = 0$ است. یعنی " $T - T_p$ " باید به اندازه کافی طولانی باشد تا ورودی‌های محرک FF به حالت پایدار برسد یا به عبارت دیگر به مدارهای ترکیبی مهلت داده شود تا خروجی‌های خود را تولید کنند. هم‌چنین T_p باید از زمان رهاسازی FF بیشتر باشد. اما برای T_p کران بالایی نیز وجود دارد. برای این منظور مدار زیر را در نظر می‌گیریم:

که در آن خروجی FF مانند y ورودی مدار ترکیبی E و خروجی E ورودی محرک برای FF مانند y' (یا خود y) می‌باشد. پهنای تپش " T_p " باید چنان باشد که FF، y' (یا خود y) تا تپش بعدی Clock نسبت به تغییر در y حساس نباشد.

بنابراین اگر تاخیر مدار E را با Δ_E ، تاخیر y -FF را با Δ_y و زمان رهاسازی را با Δ_S نمایش دهیم، باید $\Delta_S < T_p < \Delta_E + \Delta_y + \Delta_S$ باشد. روش دیگر برای صحیح کار کردن مدار استفاده از Master - Slave FF می‌باشد که از اتصال دو FF به صورت زیر به دست می‌آید:

که در آن هنگامی تغییر حالت می‌دهد که $Clock=1$ باشد و به هنگام $Clock=0$ بیت ذخیره شده در Master به Slave انتقال می‌یابد. بنابراین اگر در مدار قبلی از Master - Slave FF استفاده شود. چون ورودی مدار E از Slave تامین می‌شود و این ورودی‌ها در مدت زمان " $Clock=1$ " ثابت هستند و نمی‌توانند تغییر کنند در نتیجه در خروجی E تغییری ایجاد نمی‌شود و در واقع تا $Clock - Pluse$ بعدی تغییری در ورودی Master - Slave FF ایجاد نخواهد شد.

Race Problem: مدت زمانی که $Clock=1$ است. یعنی T_p باید به اندازه کافی طولانی باشد که FF بتواند نسبت به تغییر در ورودی‌های محرک از خود واکنش نشان دهد و هم‌چنین در مدت زمان T_p ورودی‌های محرک باید ثابت بماند زیرا به دلیل وجود Feedback اگر در خروجی FF تغییری ایجاد شود، باعث تغییر مجدد در ورودی‌های محرک خواهد بود.

از طرف دیگر در بیشتر مدارهای ترتیبی، خروجی یک FF ورودی به یک FF دیگر می‌باشد، بنابراین تغییر حالت در کلیه FF ها باید به‌طور هم‌زمان انجام گیرد. حال اگر به دلایلی برخی از FF ها کند و برخی سریع عمل کند، بر اثر وجود تاخیر ناهماهنگ، رفتار مدار به‌طور صحیح انجام نخواهد گرفت که این را Race Problem گویند به عبارت دیگر در هر $Clock - Period$ ورودی FF تنها یک‌بار باید تغییر یابد در غیر این صورت مواجه با Race Problem خواهیم شد و برای رفع آن یا از Master - Slave Flip Flop و یا از Edge - Trigger Flip Flop استفاده می‌کنند.

انواع Flip - Flop ها :

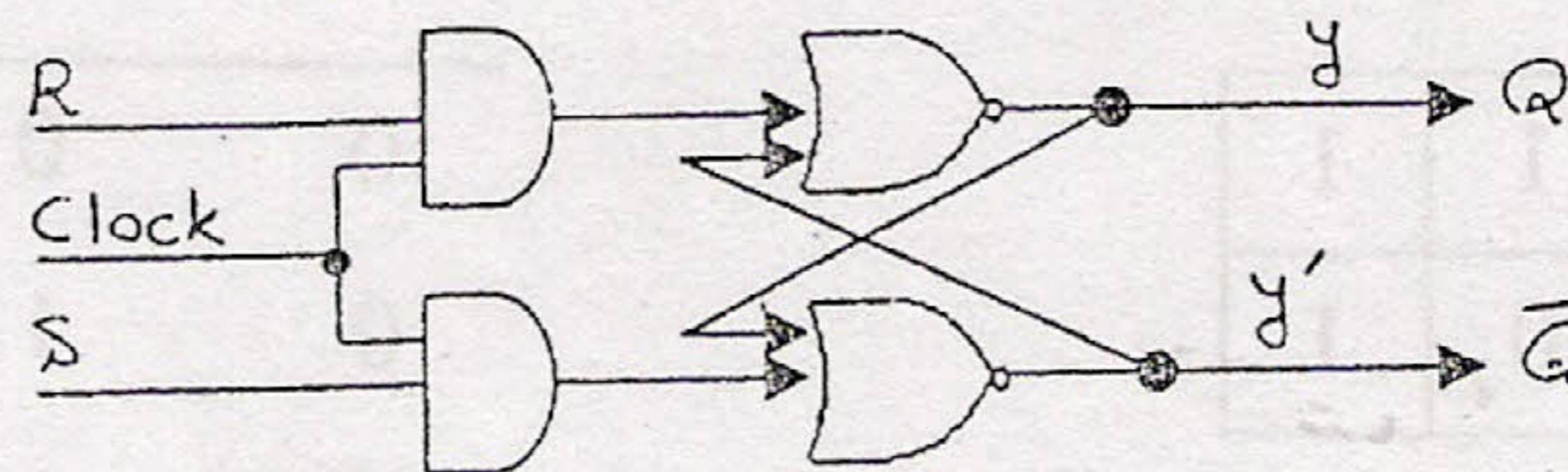
انواع FF ها را می‌توان با اضافه نمودن Clock به مدار Latch قبلی به‌وجود آورد:

(۱) SR - FF

SR	00	01	11	10
y				
0	1	0	-	1
1	1	0	-	1

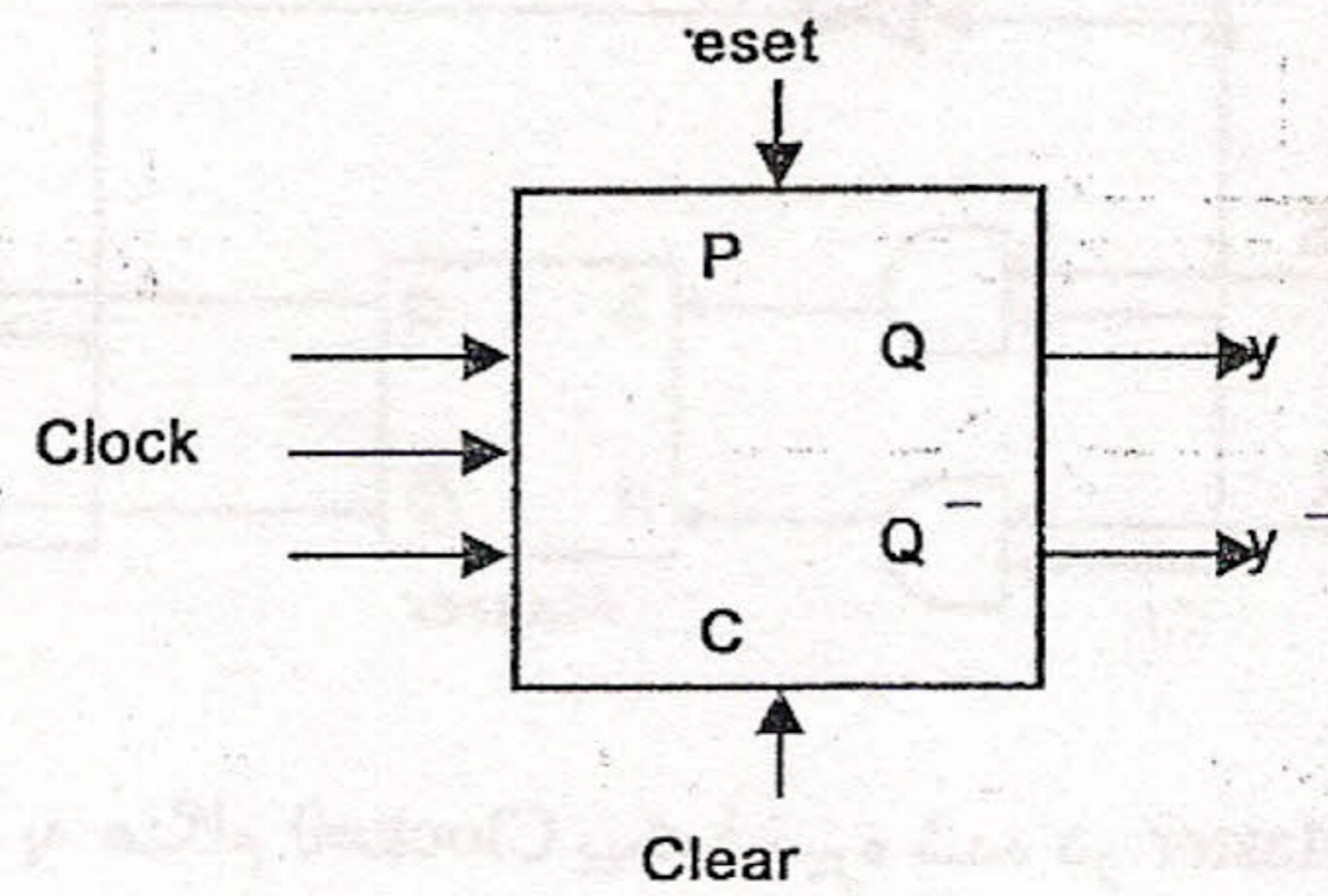
$$y = S + \bar{R}y$$

جدول حالت (State Table)

نمودار بلوکی SR - FF:

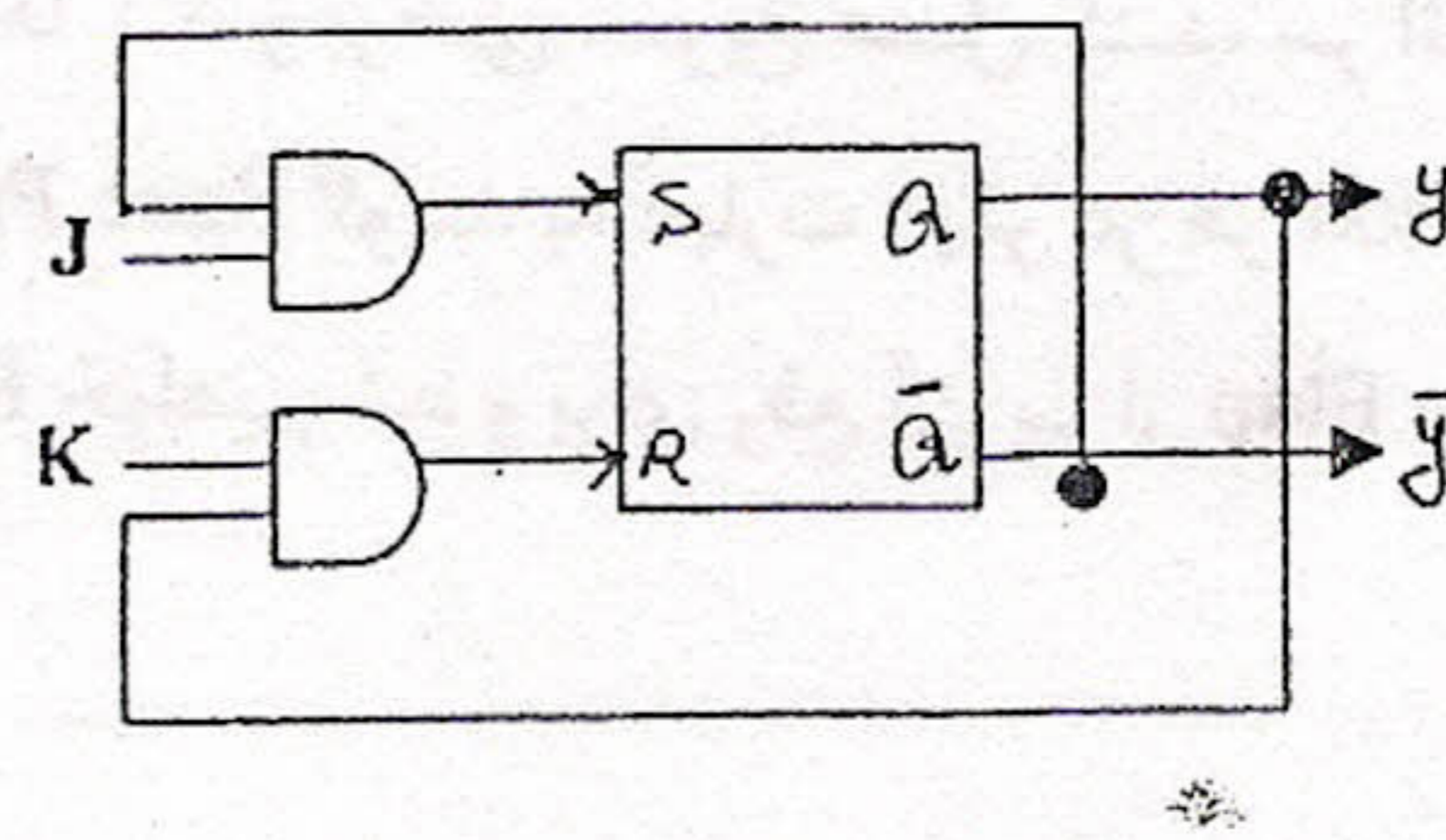
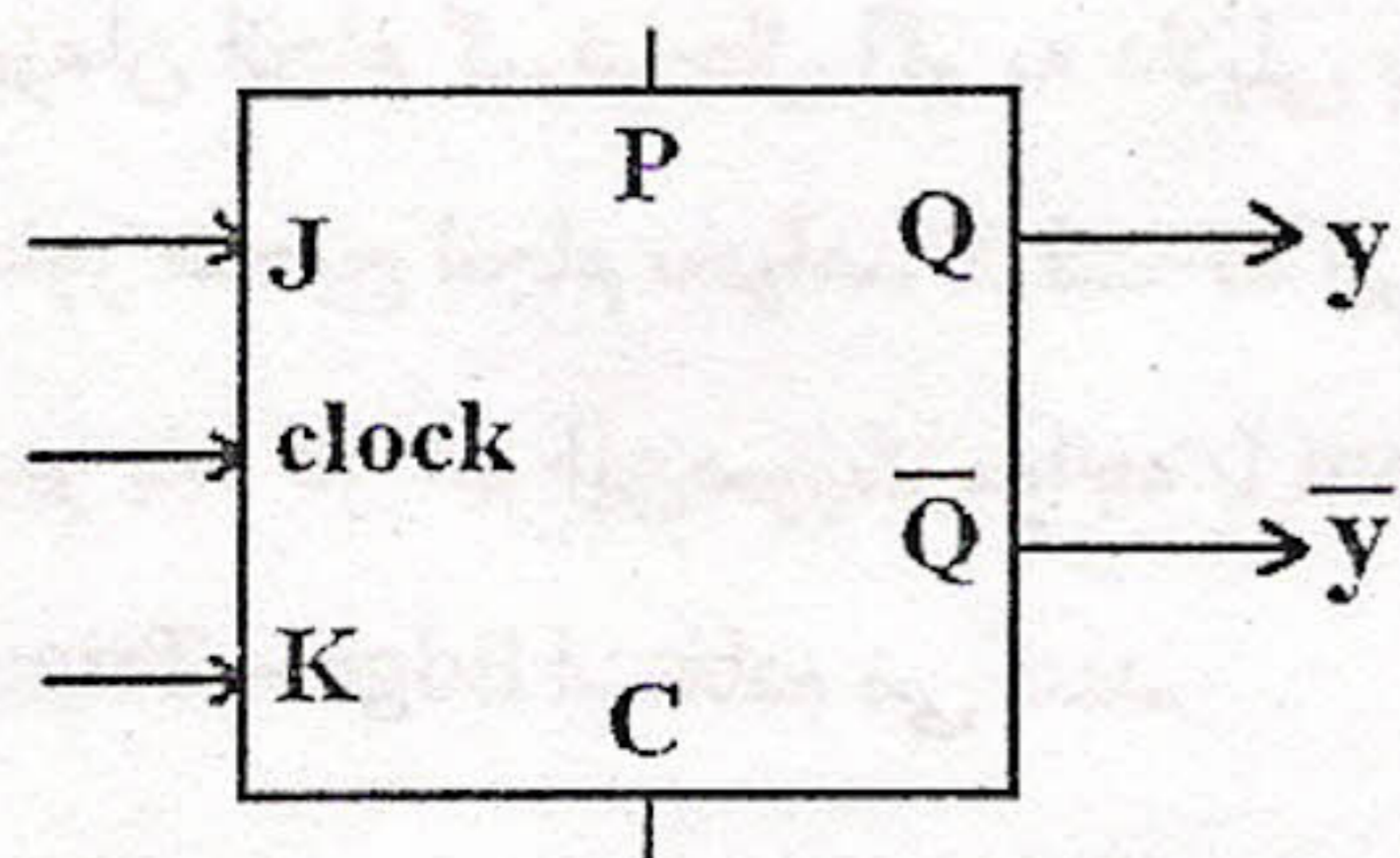
Exitation Table		جدول تحریک	
Present State	Next State	Exitation Input	
y (t)	y (t+1)	S (t)	R (t)
0	0	0	-
0	1	1	0
1	0	0	1
1	1	-	0

معمولاً در شروع کار، FF ها در یک حالت تصادفی قرار دارند بنابراین باید دو خط کنترل Preset و Clear وجود داشته باشد که به کمک آن‌ها بتوان FF ها را به‌طور غیر همگام Set و Reset کرد.
تمرین: چگونه می‌توان ورودی‌های Preset و Clear را به مدار SR - FF افزود؟

JK-FF (۲): فیلیپ فلاپ

طراحی داخلی:

State table:

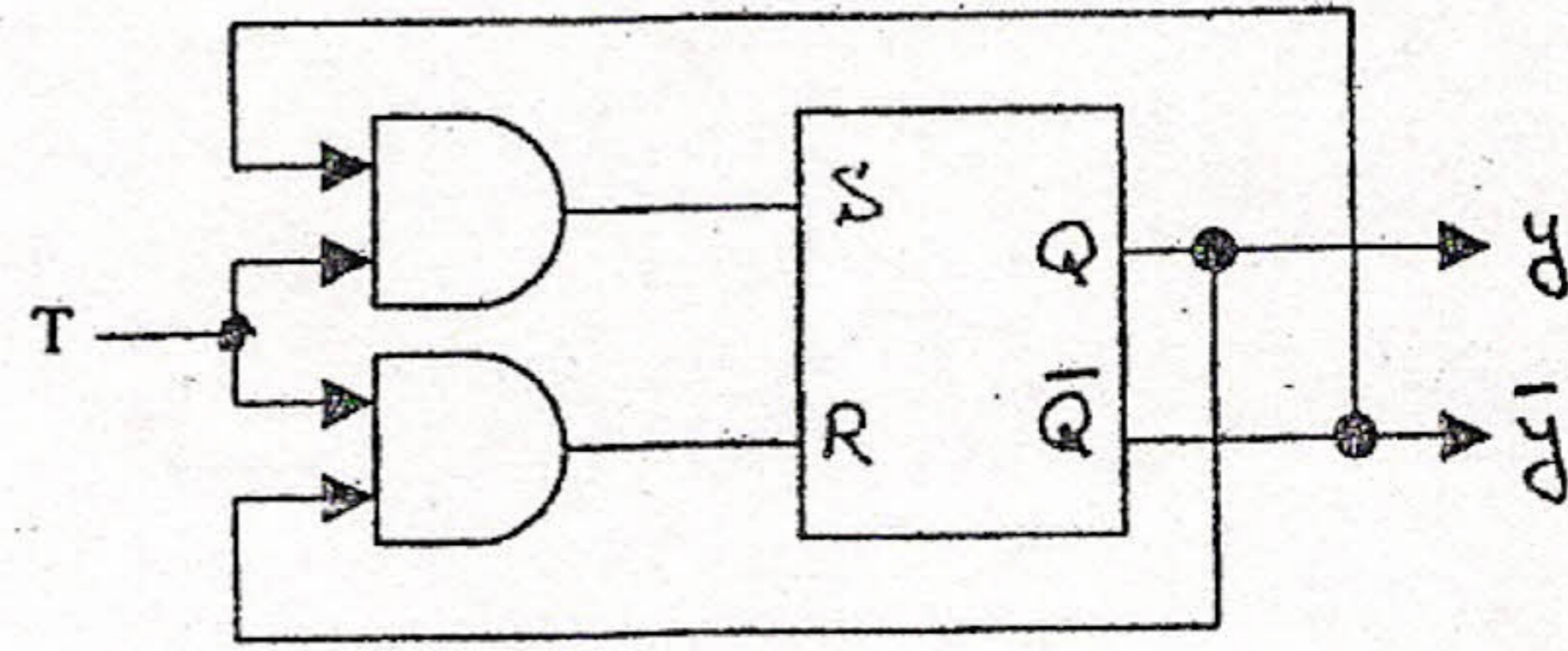
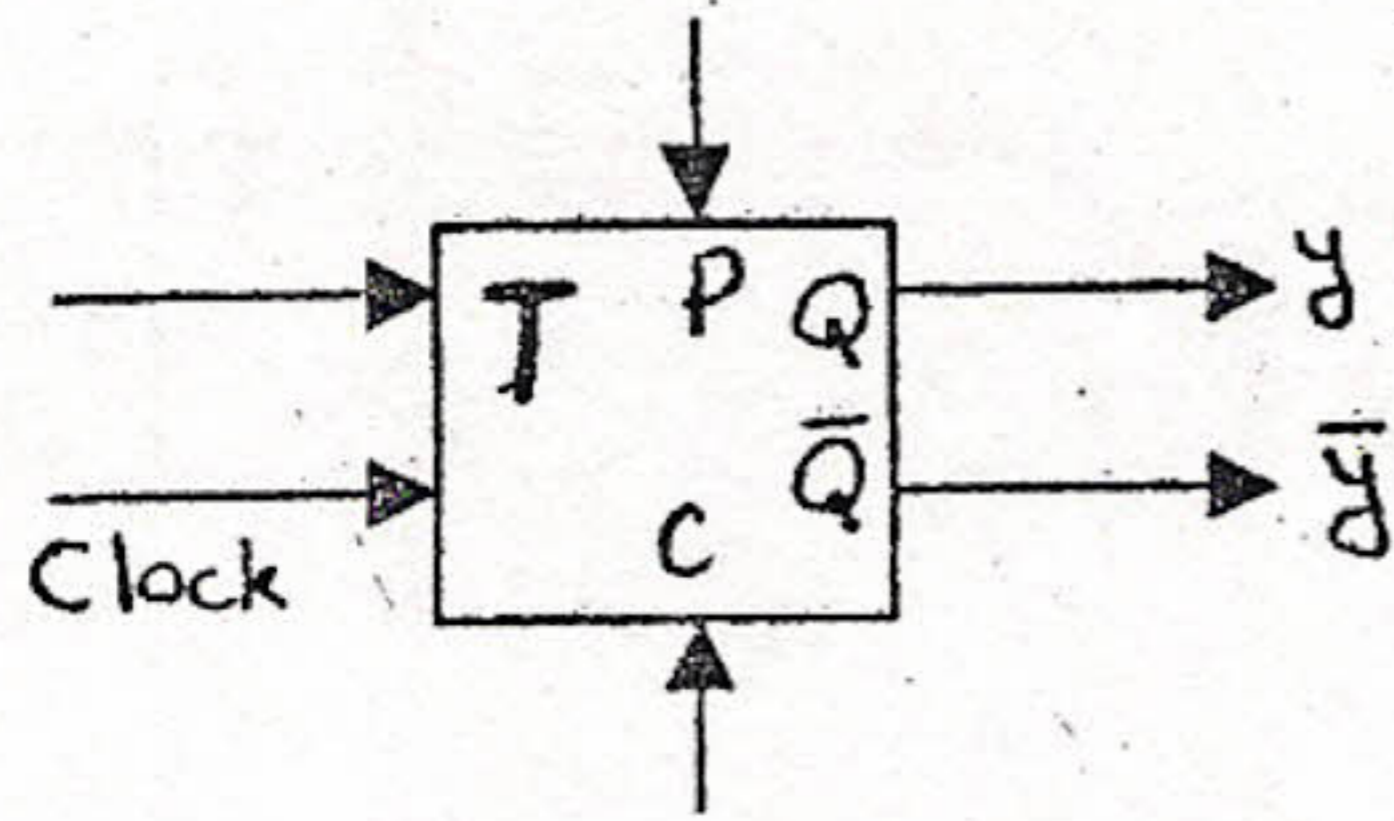
JK \ y	00	01	11	10
0	0	0	1	1
1	1	0	0	1

$$Y = J\bar{y} + Ky$$

Exitation Table:

P.S	N.S	inputs	
y (t)	y (t+1)	J(t)	K(t)
0	0	0	-
0	1	1	-
1	0	-	1
1	1	-	0

(Trigger - FF) :T-FF (۳)

State table:

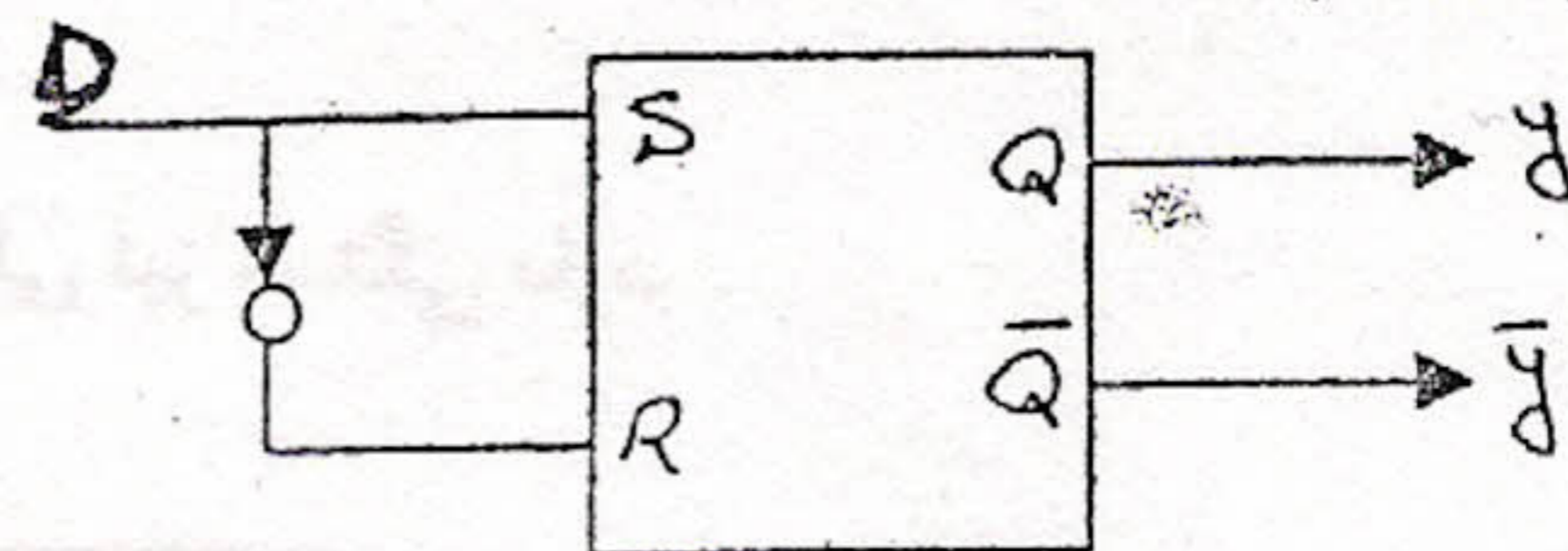
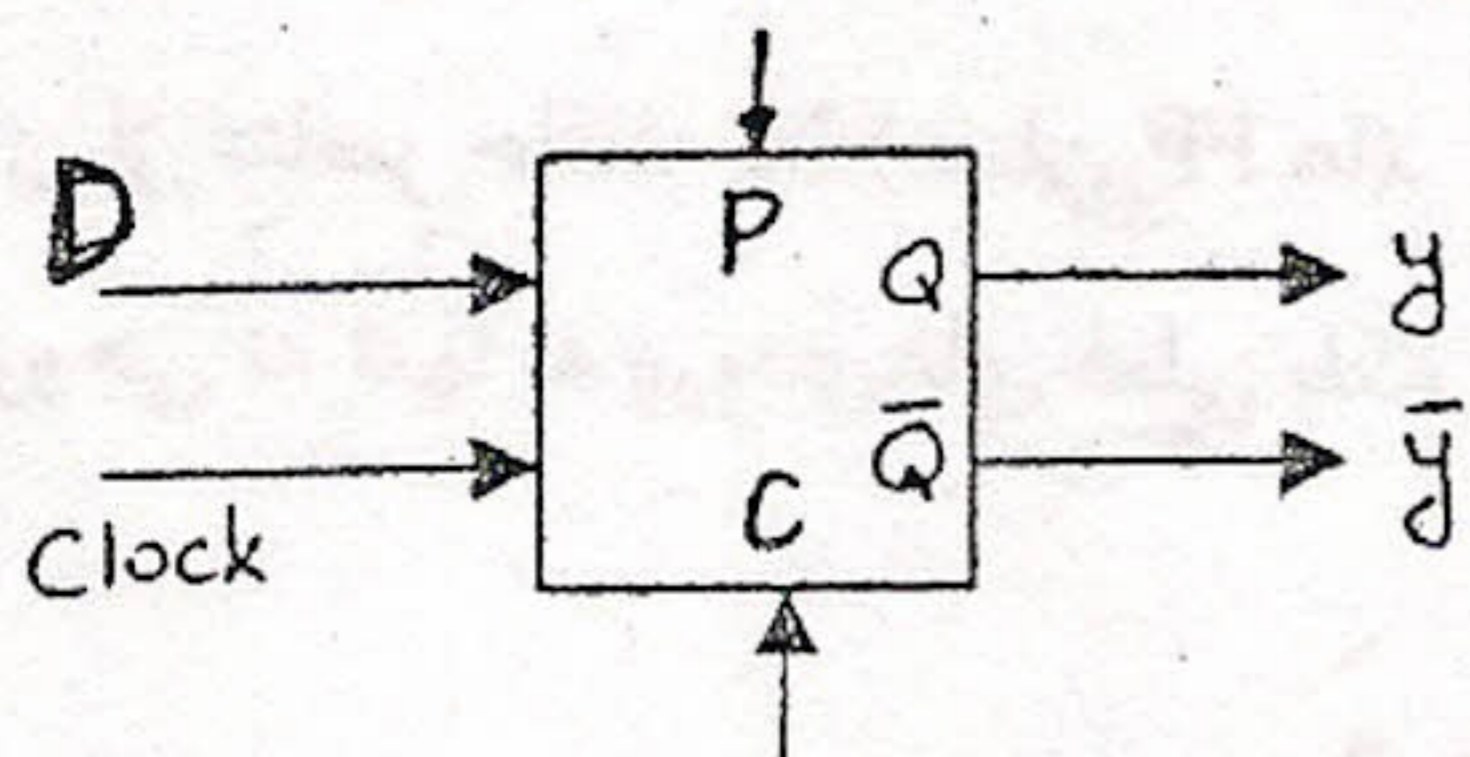
	T	
	0	1
0	0	⊕
1	⊕	0

$$Y = \bar{T}y + T\bar{y} = T \oplus Y$$

Excitation table

P.S.	N.S.	Input
y(t)	y(t+1)	T(t)
0	0	0
0	1	1
1	0	1
1	1	0

(Dealy - FF) :D-FF (۴)

طراحی داخلی:

State table:

	D	
	0	1
0	0	1
1	0	0

$$y=D$$

Excitation table

P.S.	N.S.	Input
y(t)	y(t+1)	D(t)
0	0	0
0	1	1
1	0	0
1	1	1